

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การปฏิรูประบอบราชการครั้งใหญ่ เมื่อปี 2545 มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีคิด วิถีปฏิบัติ และวัฒนธรรมองค์การราชการอย่างมาก กระแสการจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management) ที่มุ่งเน้นความมีประสิทธิภาพ รวดเร็ว ความสามารถในการตอบสนองความต้องการของประชาชน การแข่งขันและหลักนิติธรรมที่มุ่งเน้นความเท่าเทียมและยุติธรรมของสังคม กลายเป็นประเด็นหลักและมีอิทธิพลต่อทิศทางของการปฏิรูประบอบราชการจนถึงปัจจุบัน

การสานต่อแนวคิดการปฏิรูประบอบราชการเกิดขึ้นทุกกระทรวง ทบวง กรม และภาคส่วน โดยมีเป้าหมายที่สำคัญ ก็คือ การตอบสนองความต้องการของประชาชน (Responsiveness) เข้าถึง เข้าใจและพัฒนา อันจะนำไปสู่การบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance) แต่อย่างไรก็ตาม ในช่วงเวลาที่ผ่านมากกระบวนการยุติธรรมในประเทศไทยยึดมั่นกับกระบวนการยุติธรรมแบบดั้งเดิม (กระแสหลัก) เท่านั้น ซึ่งมีวิธีการดำเนินการแก่ผู้ประพฤติฝ่าฝืนกฎหมายเชิงรับ โดยมีหน่วยงานตำรวจเป็นปราการด่านแรกเสมอ อันสะท้อนที่มาของความยุติธรรมในประเทศไทย ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบสองส่วน คือ ส่วนที่เป็นกระบวนการนิติบัญญัติ (Legislative Process) กับ ส่วนที่เป็นกระบวนการบังคับใช้กฎหมาย (Law Enforcement Process) โดยเฉพาะกระบวนการยุติธรรมทางอาญา การเข้าสู่กระบวนการบังคับใช้กฎหมายเพื่ออำนวยความยุติธรรมจะต้องผ่านหน่วยงานตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ และทนายความ ทำงานประสานสอดคล้องเป็นกระบวนการอย่างมีระบบ (Process system) ที่เรียกว่า “ กระบวนการยุติธรรมทางศาล ” แต่ในขณะเดียวกัน กลับกลายเป็นผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนตามกฎหมายสูงสุดของประเทศ (ยศศักดิ์. 2550 : 6)

ในช่วงปี 2543 – 2544 เริ่มมีการเคลื่อนไหวทางสังคมและมีการจัด “ เวทีความคิดเพื่อพัฒนาระบบการยุติธรรมไทย ” โดยคณะกรรมการนโยบายสังคมแห่งชาติและสถาบันกฎหมายอาญา มีการระดมความคิดเห็นในแง่มุมต่างๆ และนำมาสังเคราะห์เพื่อพัฒนานโยบายและทิศทางใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรม ปรากฏเป็นข้อสรุปจากการสัมมนาทางวิชาการเวทีหนึ่ง เรื่อง “ บทบาทของประชาสังคมกับกระบวนการยุติธรรม ” เมื่อวันที่ 29 พฤษภาคม 2543 ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาล ระบุปัญหาที่สำคัญ คือ ชุมชนและภาคส่วนต่างๆ ไม่สามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้ เป็นเพราะปัญหาที่เกิดจาก “ ข้อจำกัด ” และหรือ “

ด้วยเหตุดังกล่าว กระทรวงยุติธรรมซึ่งมีภารกิจในการอำนวยความยุติธรรมและสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในสังคม จึงเห็นว่าการยุติความไม่เป็นธรรมในสังคมและชุมชนได้ก่อนที่จะเกิดปัญหานั้นมาน่าจะเป็นเป้าหมายสูงสุดในการดำเนินภารกิจของกระทรวง ประกอบกับการดำเนินการอำนวยความยุติธรรมกระแสหลักในปัจจุบันยังอาจมาสามารถอำนวยความยุติธรรมให้กับประชาชนได้อย่างเต็มที่ เพราะเป็นกระบวนการที่เกิดจากรัฐ(กระทรวงยุติธรรม, มปป : คำนำ) ดังนั้น การดำเนินการอำนวยความยุติธรรมทางเลือกจึงเกิดขึ้นเพื่อใช้ชุมชนเป็นฐาน (Community Base) การพัฒนาและอำนวยความยุติธรรม และพยายามดึงประชาชนมาเป็น “หุ้นส่วน” ของการดำรงความยุติธรรม กับภาครัฐที่จะร่วมคิด ร่วมวางแผน ร่วมตัดสินใจ และร่วมดำเนินการแก้ปัญหาของชุมชน อันจะนำไปสู่การสร้างฐานความเข้มแข็งในมิติด้านยุติธรรมให้กับประชาชนทุกระดับอย่างแท้จริง (กระทรวงยุติธรรม. มปป : คำนำ)

อย่างไรก็ตาม จุฑารัตน์ (2545) กล่าวว่า สังคมไทยรู้จัก “ยุติธรรมชุมชน” (community justice) มาแล้วระยะหนึ่งควบคู่กับคำว่า “ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” (restorative justice) และปัจจุบันได้มีการนำแนวคิดยุติธรรมชุมชนไปใช้ในรูปของกิจกรรมหลายลักษณะในชุมชนเพื่อการป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมระดับชุมชน ทั้งที่เป็นกิจกรรมเชิงเครือข่ายที่ดำเนินการเองโดยชุมชนและกิจกรรมที่ชุมชนเข้าร่วมเป็นเครือข่ายกับภาครัฐ แต่โดยเหตุที่ยังไม่มีการศึกษาองค์ความรู้ของ “ยุติธรรมชุมชน” อย่างเป็นระบบมาก่อน ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาวิจัย เพื่อให้ได้มาซึ่งความรู้ความเข้าใจและเจตคติของกระบวนการยุติธรรมชุมชน เพื่อประโยชน์และแนวทางที่จะใช้เป็นยุทธศาสตร์การอำนวยความยุติธรรมที่อีกทางเลือกหนึ่งของสังคม ควบคู่กันกับยุติธรรมกระแสหลัก และการบรรลุเป้าหมายสูงสุดของความยุติธรรม อันจะเป็นระบบยุติธรรมรากฐานแห่งอนาคตสำหรับสังคมไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษา ความรู้ และเจตคติที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน ของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์
2. เพื่อเปรียบเทียบ ความรู้ และเจตคติที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน ของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาความรู้ และเจตคติที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน ของประชาชน ในจังหวัดนครสวรรค์ ในครั้งนี้ ได้แบ่งขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

ขอบเขตด้านประชากร และกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยในจังหวัดนครสวรรค์ ทั้ง 15 อำเภอ รวมจำนวนทั้งสิ้น 1,076,154 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยในจังหวัดนครสวรรค์ ทั้ง 15 อำเภอ จำนวนทั้งสิ้น 400 คน ได้มาจากการสุ่มตัวอย่างแบบตามสะดวก (Convenience Sampling)

ขอบเขตด้านเนื้อหา

เนื้อหาที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้มุ่งศึกษาถึง ความรู้ และเจตคติที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน ของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ตัวแปรต้น ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ และภูมิฐานะ
2. ตัวแปรตาม ประกอบด้วย ความรู้ และเจตคติที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน ของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์

ขอบเขตด้านระยะเวลา

ระยะเวลาที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม พ.ศ.2551 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2552 รวมทั้งสิ้น 1 ปี

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงความรู้ และเจตคติที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน ของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์
2. ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐาน ซึ่งเป็นแนวทางในการเสริมสร้างความรู้ และเจตคติที่ดีต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน ของประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์
3. ทำให้ได้ข้อมูลพื้นฐาน เพื่อให้หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อไป

สมมติฐานการวิจัย

1. ประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์ ที่มีเพศต่างกัน มีความรู้ และเจตคติต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน แตกต่างกัน
2. ประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์ ที่มีอายุต่างกัน มีความรู้ และเจตคติต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน แตกต่างกัน
3. ประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์ ที่มีระดับการศึกษาต่างกัน มีความรู้ และเจตคติต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน แตกต่างกัน
4. ประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์ ที่ประกอบอาชีพต่างกัน มีความรู้ และเจตคติต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน แตกต่างกัน
5. ประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์ ที่มีรายได้ต่างกัน มีความรู้ และเจตคติต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน แตกต่างกัน
6. ประชาชนในจังหวัดนครสวรรค์ ที่มีภูมิลำเนาต่างกัน มีความรู้ และเจตคติต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน แตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

กระบวนการยุติธรรมชุมชน หมายถึง กิจกรรมเกี่ยวกับความยุติธรรมและการป้องกันอาชญากรรมทั้งหลายที่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมกับชุมชนร่วมมือกัน ใน 4 ภารกิจหลัก ได้แก่ การป้องกันควบคุมอาชญากรรมและการกระทำผิด การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ การเยียวยาและเสริมพลัง การรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน ทั้งนี้เพื่อคุณภาพชีวิตและความ เป็นอยู่ที่ดีของชุมชน

การป้องกันควบคุมอาชญากรรมและการกระทำผิด หมายถึง การกระทำเชิงรุกใดๆ อัน เป็นการยับยั้งหรือชะลอเวลาหรือสถานการณ์มิให้นำไปสู่การเกิดอาชญากรรมและการกระทำผิด ด้วยการควบคุม จัดระเบียบชุมชน เล็งเห็นผลและทำการป้องกันก่อนเกิดปัญหาที่อาจเกิดขึ้นกับ บุคคล เวลา และสถานที่ ทั้งที่เป็นกลุ่มเสี่ยงในการกระทำผิดรวมทั้งกลุ่มเสี่ยงในการตกเป็นเหยื่อ อาชญากรรมในชุมชน

การจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์ หมายถึง การทำให้ความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน ยุติลงหรือบรรเทาความรุนแรงลงด้วยการประสานงาน ดำเนินการเอง หรือ ส่งต่อหน่วยงานที่ เกี่ยวข้องของคนในชุมชนตามรูปแบบวิธีการเชิงสมานฉันท์หรือวิธีการที่ไม่ใช้ความรุนแรง

การเยียวยาและเสริมพลัง หมายถึง การลดและเยียวยาความเสียหายหรือความรุนแรงที่ เกิดจากอาชญากรรมหรือการกระทำผิด และเสริมพลังเหยื่ออาชญากรรมด้วยการจัดบริการที่ จำเป็นเพื่อสนับสนุนให้กำลังใจ

การรับผู้กระทำผิดกลับคืนสู่ชุมชน หมายถึง การที่ชุมชนเข้ามีส่วนร่วมปรับปรุงแก้ไขนิสัย ความประพฤติและจิตใจของผู้กระทำผิดกลุ่มที่ได้รับโอกาสหันเหออกจากกระบวนการยุติธรรม หลักมาใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกโดยเฉพาะใช้วิธีการคุมความประพฤติทั้งที่เป็นเด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ และผู้ได้รับการพักการลงโทษ

เจตคติที่มีต่อกระบวนการยุติธรรมชุมชน หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดของประชาชนที่มีต่อ กระบวนการยุติธรรมชุมชน โดยอาจเป็นไปได้ทั้งในทางบวกและทางลบ เช่น พอใจ ไม่พอใจ เห็น ด้วย ไม่เห็นด้วย ซึ่งมีอิทธิพลที่จะทำให้ประชาชนแสดงพฤติกรรมที่จะตอบสนองเกี่ยวกับ กระบวนการยุติธรรมชุมชน ในลักษณะที่แตกต่าง